

КОМУНАЛЬНИЙ КРЕДИТ ЯК МЕТОД ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ: ВІДПОВІДІ НА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Традиційні методи фінансування потреб будь-якого економічного суб'єкта включають самофінансування та позичкове формування його грошових ресурсів. Не є винятком територіальні громади в Україні, інтереси яких представляють органи місцевого самоврядування (ОМС). З розвитком процесу бюджетної децентралізації останні отримали ширші повноваження щодо формування кредитних джерел місцевих бюджетів. Проте військова агресія Росії внесла суттєві корективи у звичний порядок функціонування всієї системи державного кредиту та її комунальної складової в Україні, одночасно актуалізувавши проблематику перспектив позичкового фінансування потреб сталого розвитку територій.

Законодавче підґрунтя відповідної діяльності закладено в Бюджетному кодексі України та нормативних актах, які його деталізують (наприклад, [2]). Також Законом [3] виокремлено як різновид цінних паперів, дозволених до обігу в Україні, облігації місцевих позик. Це дозволяє ОМС не тільки укладати традиційні кредитні угоди, але й відносно вільно оперувати на фінансовому ринку. Відносно, оскільки існує додаткова адміністративна вимога – необхідність узгодити емісію місцевих облігацій з Міністерством фінансів України. Тому протягом останніх п'яти років ОМС співпрацювали з кредиторами за посередництва облігацій муніципальної позики тільки з вітчизняними банківськими установами, насамперед, з АТ «Державний ощадний банк України та ПАТ АТ «Укргазбанк». Суттєво більшою мірою використовувалися кредитні угоди з Міністерством фінансів України (по внутрішньому кредиту) та регіональними фінансовими організаціями (по зовнішньому кредиту). Найбільш активним зовнішнім кредитором ОМС була Північна екологічна фінансова корпорація (НЕФКО). Тільки в 2021 році з нею співпрацювали 13 міських рад, уклавши кредитних угод на загальну суму 151,8 млн. грн. і 3,3 млн. євро.

На користь потреб сталого розвитку територій працює й інша форма комунального кредиту – місцеві гарантії. Ця форма фінансового сприяння з боку органів влади доцільна, щоб розширити доступ суб'єктів до позикового фінансування у випадку труднощів з отриманням кредитів на ринкових умовах через їхній нестійкий фінансовий стан. На жаль, він характерний для суб'єктів комунальної сфери, яка виконує в Україні важливі суспільні функції, тому потребує сприяння з боку ОМС. Наприклад, у 2021 році місцеві гарантії надано комунальним підприємствам, які забезпечують міста водою (Маріуполь, Миколаїв), теплом (Маріуполь, Київ, Львів), надають транспортні послуги (Кривий Ріг, Вінниця, Київ), а також ремонтують дорожню інфраструктуру (Львів). При цьому половина гарантій надана за зовнішніми кредитами,

отриманими від ЄБРР, МФК і НЕФКО. Позитивна характеристика цього комунального кредиту - строк дії (9 - 30 років). Довгостроковість - засада раціонального використання отриманого позичкового фінансування (забезпечить достатній час для відтворення основного капіталу позичальників - комунальних підприємств).

Потреба в емітуванні позичкових фінансових активів органами місцевого самоврядування могла б мати традиційну дефіцитну причину (наприклад, протягом 2018-2020 років місцеві бюджети України загалом були незбалансовані; їхній дефіцит становив від 6,2 до 8,6 млрд. грн.). Проте чинне законодавство обмежує напрямок використання позичкового капіталу виключно потребою фінансування бюджету розвитку місцевих бюджетів, що повною мірою відповідає європейській практиці.

Попередньо визначений і заявлений цільовий характер комунального кредиту характерний, наприклад, для Румунії. З 2001 року в цій країні здійснено 78 емісій місцевих облігацій. Тільки 26% з них задіяно для рефінансування комунального боргу. Інша частина отриманого позичкового капіталу спрямована на відновлення та модернізацію міської вуличної інфраструктури (26% сукупної емісії), багатоваріантні економічні цілі (24%, відповідно), забезпечення газо-, водопостачання та каналізації територій (14%), поліпшення довкілля та туристичної привабливості (10%) [4, с. 184].

Проте, як і в Україні: «на відміну від центрального рівня влади, найбільш переважаючим видом боргового зобов'язання на місцевому рівні є кредити: від 53,8% в Угорщині до 100% в низці країн (Ірландія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Словенія). Фінансування боргу місцевих урядів за рахунок валюти і депозитів з 24 країн спостерігається лише в Данії» [1].

Основний виклик, з яким невдовзі зіткнуться територіальні громади в Україні, - це запит на величезний обсяг фінансових ресурсів. Адже відновлення країни відбуватиметься з урахуванням індивідуальних потреб територій, розмір яких уже вимірюється сотнями мільярдів гривень. З урахуванням поточного стану справ і перспектив розвитку територіальних громад у повоєнній Україні доцільно розглядати декілька груп обов'язкових до виконання завдань, які мають стосунок до комунального кредиту.

Перша – створення можливості брати участь у кредитних операціях для всіх територіальних громад, а не тільки міських. Значна частина територіальних громад з центром у сільській місцевості не менш фінансова спроможна, ніж міські територіальні об'єднання. Тому диференціацію органів місцевого самоврядування як потенційних позичальників доречно проводити не за урбаністичною ознакою, а за критерієм фінансового потенціалу територій, наприклад, ступенем їх дотаційності. Аналогічна зміна потрібна і щодо кола позичальників у підсистемі зовнішнього комунального кредиту.

Друга – стимулювання розширення кола потенційних кредиторів ОМС. Вивчення ринку облігацій місцевої позики дозволяє стверджувати, що ці фінансові інструменти залишаються недостатньо ліквідними. Угоди про їх продаж укладені тільки з окремими банківськими установами. Одна з причин -

«ефект витіснення», який продукує центральна влада, пропонуючи на національному фінансовому ринку державні цінні папери.

Третя – цілеспрямована активізація гарантій як форми комунального кредиту. Перелік представників корпоративного сектору, на яких вони поширюються, варто збільшити за рахунок суб'єктів середнього та малого бізнесу, які реалізують бізнес-ідеї на відповідній території, або мають намір інвестувати власний капітал для її економічного розвитку. За наявності жорстких обмежень при наданні місцевих гарантій (щодо фінансового становища позичальника, розміру позики, яку вона покриває) умовний комунальний кредит не матиме шансів трансформуватися в його пряму складову.

Четверта – нагальне розв'язання проблеми комунальних позик, де гарантами або позичальниками вже є ОМС найбільш постраждалих під час війни територіальних громад (наприклад, Балаклійської, Броварської, Ірпінської, Краматорської, Мелітопольської). Надмірне боргове навантаження доцільно усунути шляхом долучення центральних органів влади до реструктуризації комунальних запозичень на найбільш сприятливих умовах щодо їхніх строків і вартості.

Комунальний кредит володіє потужним потенціалом щодо стимулювання економічного розвитку територій. Його вміле використання органами місцевого самоврядування за підтримки національних і міжнародних фінансових інституцій дозволить дієво та швидко відбудовувати територіальну економіку, зрештою забезпечуючи сталий розвиток усієї України.

Список використаних джерел

1. Бондарчук А. Державні цінні папери в борговій політиці: міжнародний досвід та перспективи його адаптації в Україні. URL : http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/655?view=material (дата звернення: 25.04.2022).
2. Про затвердження Порядку здійснення місцевих запозичень : постанова Кабінету Міністрів України від 16 лют. 2011 р. № 110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/110-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.04.2022).
3. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3480-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 25.04.2022).
4. Tiron-Tudor A., Ștefănescu A., Dan A. The Determinants Of The Municipal Bonds Market In Romania. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 2021, No. 63 E, pp. 175–192. URL : <https://rtsa.ro/tras/index.php/tras/article/view/669/659> (дата звернення: 25.04.2022).